

5. Хвищун Н.В. Конкурентоспроможність міста: суть й основні фактори її формування / Н.В. Хвищун, О.Д. Мороз // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Л. Українки. – 2009. – № 27. – С. 39-46.

6. Офіційний сайт Держкомстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Ключові слова: конкуренція, регіональний економічний розвиток, соціально-економічний добробут, демографічна ситуація

Ключевые слова: конкуренция, региональное экономическое развитие, социально-экономическое благополучие, демографическая ситуация.

Key words: competition, regional economic development, socio-economic well-being, demographic situation

УДК 336.7

ВДОСКОНАЛЮВАННЯ МЕХАНІЗМІВ БЛАГОДІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ У СФЕРІ ОСВІТИ

Стешина О.В., аспірант, Інститут економіки промисловості НАН України м. Донецьк

Стешина О.В. Вдосконалювання механізмів благодійної діяльності в Україні у сфері освіти.

У статті проаналізовано моделі довірчого управління у системі соціального розвитку. Недостатність фінансування спонукає до пошуку інноваційних моделей додаткового фінансування соціального розвитку. Домінуючою позицією стає багатоканальне фінансування освіти та науки, яке ґрунтується на поєднанні бюджетних та позабюджетних джерел. Особливе місце серед позабюджетних джерел фінансування займає модель «ендаумента» - створення цільового фонду для фінансування загальнонаціональних, значущих проєктів. Розвиток і визнання ендаумент-фонди отримали у США, де вони створювались перш за все для підтримки науки та освіти, тобто навчальних закладів. В цій сфері накопичено найбільший досвід їх діяльності та найбільший капітал. Механізм ендаумента є недержавним, проте він забезпечує реалізацію соціальних функцій держави. У статті розглянуті такі поняття, як «фонд», «соціальна організація», «траст» та «фандрайзинг», дається діюча у США градація ендаумент-фондів за розміром капіталу. У США послідовний розвиток ендаумент-фондів і інвестування в сферу освіти, дало вищим навчальним закладам величезну перевагу і позитивну репутацію серед світових університетів. Також у статті проаналізовано законодавче забезпечення ендаумент-фондів, зарубіжний досвід та проблеми його застосування в Україні. Особлива увага приділяється Російській Федерації, яка адаптувала механізм ендаумента до російського законодавства та впровадила його в дію. Модернізація в системі освіти вимагає нового рівня взаємовідносин між бізнесом, освітніми установами і суспільством, для отримання більш ефективних соціальних результатів. Важливим і новим для вітчизняної практики має стати система фінансування навчальних закладів за допомогою ендаумента.

Стешина О.В. Совершенствование механизмов благотворительной деятельности в Украине в сфере образования.

В статье проанализированы модели доверительного управления в системе социального развития. Недостаточность финансирования побуждает к поиску инновационных моделей дополнительного финансирования социальной сферы. Доминирующей позицией становится многоканальное финансирование образования и науки, которое основывается на сочетании бюджетных и внебюджетных средствах. Особое место среди внебюджетных источников финансирования занимает модель «эндаумента» - создание целевого фонда для финансирования общенациональных, значимых проектов. Развитие и признание эндаумент-фонды получили в США, где они создавались, прежде всего, для поддержки науки и образования, т. е. учебных заведений. В этой сфере накоплен наибольший опыт их деятельности и самый большой капитал. Механизм эндаумента является негосударственным, однако он обеспечивает реализацию социальных функций государства. В статье рассмотрены такие понятия, как «фонд», «социальная организация», «траст» и «фандрайзинг», дается действующая в США градация эндаумент-фондов по размеру капитала. В США последовательное развитие эндаумент-фондов и инвестирования в сферу образования, дало высшим учебным заведениям огромное преимущество и положительную репутацию среди мировых университетов. Также в статье проанализированы законодательное обеспечение эндаумент-фондов, зарубежный опыт и проблемы его применения в Украине. Особое внимание уделяется Российской Федерации, которая адаптировала механизм эндаумента под российское законодательство и внедрила его в действие. Модернизация в системе образования требует нового уровня взаимоотношений между бизнесом, образовательными учреждениями и обществом, для получения более эффективных социальных результатов. Важным и новым для отечественной практики должна стать система финансирования учебных заведений с помощью эндаумента.

Steshina O. The improvement of charity mechanism in the field of education in Ukraine.

In the article the models of wealth management in the social development system are analyzed. Lack of funding causes the search for innovative models of additional financing of social development. Multi-channel financing of education and science, which is based on combination of budgetary and extra-budgetary sources, is becoming the dominant position. A special place among the extra-budgetary funding sources is occupied by the "endowment" model – a creation of trust fund for the national, considerable projects financing. Endowment funds were developed in the USA, where they were created for supporting the science and education namely schools and educational institutions. The greatest experience of their function and the biggest funds were accumulated in this field. The mechanism of endowment is nongovernmental, however it provides the implementation of state social functions. In the article such concepts as "fund", "social organization", "trust" and "fundraising" are reviewed. In the USA the gradual development of endowment-funds and investments in education has benefited to US universities and given them positive reputation in the world. The legislative support for endowment-funds is also analyzed in the article as well as the problems of application of foreign experience in Ukraine. Special attention is paid to the Russian Federation, where the mechanism of endowment was adopted to local legislation and implemented. Modernization in education demands a new level of relationship between business, educational institutions and society for the sake of more efficient social results. The system of financing of educational institutions via endowment should become a new important one for Ukrainian domestic practice.

Постановка проблеми. Благодійна діяльність є джерелом допомоги і підтримки для мільйонів людей у всьому світі. Кардинальні економічні перетворення та соціальні трансформації спричинили за собою радикальні зміни в суспільному житті, у тому числі в благодійності. На благодійну діяльність та її роль у суспільстві впливають безліч взаємодіючих тенденцій сучасного світу, такі як еволюція влади; модернізація і глобалізація економіки; технічний прогрес, що веде до нових способів зв'язку та спілкування; акумуляція досвіду ведення благодійної діяльності, який дозволяє підвищувати здатність приймати обґрунтовані рішення.

В Україні існує близько 100 тисяч організацій громадянського суспільства, до них відносяться громадські об'єднання, благодійні організації, професійні, творчі спілки тощо. Ці організації працюють в таких напрямках соціального сектора економіки, як соціальний захист, діти і молодь, права людини, охорона здоров'я, освіта тощо. [1с.14] У сучасному світі ставлення до благодійності як до професійного заняття поширилось, стало «соціальною нормою». Відбувається обмін та освоєння різних ідей та технологій між організаціями та між країнами. Окремою і важливою структурою інституту благодійності є – ендаумент-фонди, а сучасним інструментом мобілізації коштів до благодійних фондів та ендаумент-фондів є фандрайзинг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Активізацію благодійної діяльності як ресурсу розвитку країни досліджували: Олексієва О., Костін А., Беневоленський В., Мерсіянова І., Мартякова Є., Мартякова О., Якобсон Л., Солодова І. Питання створення та функціонування ендаумент-фондів висвітлюється в працях: Беневоленський В., Мартякова О., Міркін Я., Субанова О.

Мета статті. Виникає необхідність переглянути структуру і логіку позабюджетного фінансування освітньої та науково-дослідної діяльності вищих навчальних закладів України за рахунок використання ресурсів благодійності, та розробити шляхи вдосконалення організаційно-економічних умов формування фондів цільового капіталу в Україні, шляхом вивчення та узагальнення зарубіжного та російського досвіду.

Викладення основного матеріалу. Відмінністю ендаумента від звичайних пожертвувань є цільовий характер діяльності і спрямованість на отримання доходу за рахунок інвестування коштів. Ендаумент-фонди виникли у Великобританії, свій розвиток і визнання необхідності отримали у США. Вони створювалися, перш за все для підтримки освіти, тобто навчальних закладів. Саме в цій сфері накопичено найбільший досвід їх діяльності та найбільші грошові кошти. Слово «фонд» зазвичай використовується в назвах благодійних організацій. Однак в англійському законодавстві не визначено поняття "фонд", замість цього, найчастіше вживається термін – «charitable trust» - довірча власність, яка заснована в суспільно-благодійних цілях. Траст виник в англосаксонській системі права, яка базувалась на підставі норм загального права, оснований на прецедентах. Законодавчого визначення поняття траст в англійському законодавстві не міститься. Класичним вважається визначення А. Андерхілла: траст - "це зобов'язання, за яким одна особа (довірчий власник) має управляти майном, переданим йому для цих цілей іншою особою (засновником), в інтересах третіх осіб (бенефіціантів), що володіють правом вимагати примусового виконання". [4с.83]

З точки зору розповсюдження та використання механізму трасту в світі, можна зазначити, що він відіграє істотну роль у сучасній Великобританії, а так само в країнах, що в минулому входили до складу Британської імперії, таких як США, Канада, Австралія, Нова Зеландія та Індія. Саме у США траст отримав розвиток у повному вигляді і в багатьох формах. У своїй діяльності благодійні організації можуть використовувати механізм траста, а саме - створювати ендаумент-фонди, сутність яких полягає у довірчому управлінні. Головними взаємопов'язаними умовами існування ендаумента є те, що зібрані за рахунок пожертвувань кошти формуються у недоторканий фонд, який за сприяння керуючої компанії або спеціальним органом соціальної організації може отримувати постійний інвестиційний дохід, за рахунок інвестиційних операцій. Під соціальною організацією треба розуміти форму спільної діяльності об'єднаних ресурсів (людей, капіталу, технології, інформації тощо), яка реалізує загальну соціальну програму або мету.

Ендаументи створюються благодійником (в англосаксонській термінології – донором), який є сторонньою особою відносно до організації - бенефіціару благодійної допомоги. У рамках цієї термінології

реципієнтом буде організація одержувач благодійності. Особливістю є, те що витрачається тільки інвестиційний дохід, "тіло" ендаумента залишається недоторканим.

Мобілізацією благодійних коштів, що збираються в ендаумент-фонд займається фандрайзинг, а саме пошуком та залученням фінансових ресурсів для виконання суспільно-корисної діяльності. Слово «фандрайзинг» англійського походження, в дослівному перекладі означає «підйом ресурсів». Термін є неусталеним і поки не зафіксовано у словниках. При цьому слід зазначити, що авторами [1-5], які вивчають та виробляють правила організації та функціонування фандрайзинга дається схоже значення цього терміна. Узагальнивши їх, можна зробити висновок, що фандрайзинг це спеціальний організаційно-економічний інструмент для залучення та акумулювання грошових коштів. Саме пошуком і залученням коштів для підтримки соціальних організацій активно вирішується засобами фандрайзингу.

Фандрайзинг передбачає тільки збір коштів на будь-які цілі соціальних організацій організації. Це може бути фінансування їх поточної та перспективної діяльності. (рис. 1).

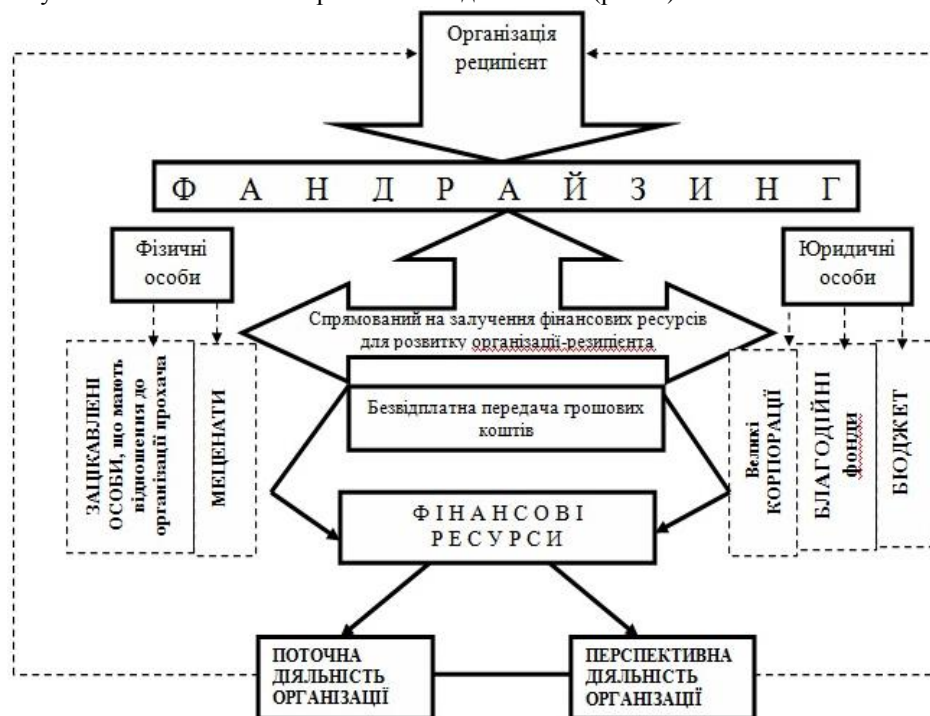

Рис. 1. Схема використання інструмента фандрайзинга організацією-реципієнтом

Головна перевага ендаумент-фондів це доходи, які він приносить, тому що вони забезпечують упевненість у наявності фінансування, що не завжди можливо при непостійних, разових пожертвах. Ендаумент-фонди дають свободу і гнучкість у виборі напрямків фінансування. У світі лідерами за розміром ендаументів у соціальних організаціях є освітні установи, вони обчислюється сотнями мільярдів доларів США. В сфері освіти накопичено найбільший досвід їх діяльності та найбільші грошові кошти. Аналіз досвіду використання благодійних фондів та функціонування ендаумент-фондів в освітніх закладах США свідчить, що головним ініціатором збору пожертв виступає університет, який для освітньої, науково-дослідної мети або соціальної підтримки та перспективного розвитку створює окремий фонд. Накопичення первинного капіталу є важливим на етапі створення ендаумент-фондів, але головну роль відіграє управління цим капіталом, тобто його примноження.

У США поширена практика створення університетами власних компаній, які займаються управлінням ендаумент-фондів. Велика частина університетів управляє пожертвами через власні керуючі компанії або великі інвестиційні підрозділи, тобто є значна матеріальна база для здійснення самостійного управління. Існує практика, коли університети США передають свій капітал спеціалізованій керуючій компанії, у зв'язку з недостатністю коштів для здійснення самостійних ефективних вкладень. Тобто керуюча компанія може займатися управлінням декількох ендаумент-фондів з різних навчальних закладів. У цьому випадку, найчастіше співробітники університету мають «наглядову» функцію, в їх обов'язки входить регулярний моніторинг діяльності сторонніх інвестиційних менеджерів і розробка сучасних рекомендацій по корекції інвестиційних портфелів залежно від поточних потреб університету та сформованої економічної ситуації.

Першим, хто обрав політику внутрішнього управління значною частиною своїх пожертвувань був Гарвардський університет, який створив компанію Harvard Management Company, яка і до теперішнього часу управляє ендаумент-фондами, яких у Гарвардському університеті станом на кінець 2012 фінансового року складає 12 000 окремих одиниць. Багато з них обмежені конкретними цілями, такими як створення та відновлення науково-дослідницьких центрів, підтримка професорсько-викладацького складу в розробці конкретної наукової теми тощо. Це дає змогу використовувати всілякі форми і види ендаумент-фондів в межах

одного освітнього закладу. Доцільність використання ендаумента не викликає сумніву у США. Сучасні стратегії управління цільовими капіталами дозволяють домагатися істотного приросту благодійних ресурсів в середньостроковій і довгостроковій перспективі.[7 с.41]

Збільшення фонду відбувається за рахунок управління інвестиційним портфелем, роботою на фондовому ринку, а також за рахунок нових надходжень пожертвувань. Доходи від ендаументів забезпечують до 30% операційних витрат університетів. Звісно, що університети приділяють увагу своїм ендаумент-фондам, бачачи в них джерело стабільного доходу та запоруку успішного функціонування у майбутньому. Американські університети є активними учасниками ринкових процесів. А керуючі компанії підтримуються державою і захищені в отриманні доходів від інвестування коштів.

З 1972 року у США діяв інноваційний закон UMIFA – «Єдине управління інституційних фондів», який регулював діяльність ендаумент-фондів, встановлював принципи та стандарти управління інвестиціями та витратами благодійних пожертвувань. Капітали благодійних фондів інвестувались у «безризикові» активи; диверсифікація інвестиційних портфелів була невисокою, пріоритет віддавався критерію «надійності» емітента. Принципи цього закону використовувались практично у всіх країнах, де був закон, який регулює управління благодійними пожертвами.

З часом, стандарти UMIFA застаріли, у нових економічних умовах розвитку стало прийнятним використовувати широкую диверсифікацію інвестиційного портфеля, яка дозволяє отримувати підвищений прибуток, зберігаючи ризики на належному рівні. Стабільна політична й економічна ситуація в країні, стійка правова система і положення на фінансовому ринку визначають розмір доходів ендаумент-фондів. У 2006 році NCCUSL – Національна конференція уповноважених по уніфікації державних законів, прийняла закон UPMIFA – «Уніфікований закон о прудеційном управлінні інституційними фондами», який включає у себе багато положень UMIFA, але має додаткові вказівки по інвестиційному управлінню ендаумент-фондів та в якому перелічено більш точніший набір правил для інвестування.

Таблиця 1 - Класифікація за розміром ендаумент-фондів у США

№п/п	Назва групи	Кількість навчальних закладів у групі	Представники групи (назва університету)	Розмір ендаумента (млн.дол. США)
11	Понад 1 млрд.дол.США	73	1. Harvard University 2. Yale University 3. University of Texas System 4. Princeton University 5. Stanford University	37 700 19 300 17 100 17 100 16 500
22	501млн.дол.США – 1млрд.дол.США	66	1. Baylor University 2.University of Alabama System 3. University of Miami 4. University of Utah 5.Colorado College	1 000 995 719 668 543
33	101 млн.дол.США – 500 млн.дол.США	251	1.University of South Carolina 2.University South Florida Foundation, Inc 3.University of South Alabama 4.University of Hawaii 5.Washington Jefferson College	494 349 283 215 103
44	51 – 100 млн.дол. США	162	1. University of Portland 2.Central Michigan University 3. Oklahoma City University 4. Niagara University 5.New York Medical College	100 85 79 77 62
55	25 – 50 млн.дол.США	134	1.Florida Institute of Technology 2.San Francisco Conservatory of Music 3. Robert Morris University 4. Montana Techs Foundation 5. Concordia University St.Paul	49 33 26 28 25
66	Менше 25 млн.дол.США	137	1. Philadelphia University 2.Neumann University 3. California State University Los Angeles 4.Northem Michigan University 5.Music Institute of Chicago	23 21 19 13 3

Джерело:складено автором на основі [8,9]

За даними Цента Фондів США загальна ринкова вартість активів благодійних фондів США станом на кінець 2011 року склала 590,2 млрд.дол.США.[8] Заощаджується та примножується капітал благодійних фондів вже більше століття. Пік економічного розвитку у США припав на першу половину ХХ ст., який дав змогу акумулювати дуже великі накопичення в руках окремих осіб. Частина їх накопичень у формі статутного фонду для благодійних організацій використовується і до теперішнього часу.

Ринкова вартість американських університетських ендаментів за 2011 фінансовий рік складає 408,1 млрд.дол.США. [9] Цей показник засновано на фінансових звітах 823 американських університетів та коледжів, які надають звіти до The National Association of College and University Business Officers (NACUBO) - Національній асоціації освіти в коледжах і університетах. Згідно NACUBO у США діє градація ендамент-фондів за розміром, яка містить 6 груп, критерієм яких є розмір фондів. (табл. 1).

Прибутковість ендаментів американських університетів за підсумками 2011 фінансового року дорівнює - 19,2%. Обсяг видатків благодійних фондів США на заплановані проекти в 2011 році становив 45,7 млрд.дол.США. Це дає змогу затверджувати, що обрана стратегія управління ендамент-фондами є оптимальною, вона дозволяє забезпечувати виконання наукових, господарських та соціальних завдань.

Протягом тривалого часу капітал фондів зберігає свою цінність. Керуючі компанії університетських ендаментів використовують широку диверсифікацію інвестиційного портфеля, яка дозволяє отримати підвищений прибуток. На сучасному етапі інвестиційний портфель благодійних фондів здебільшого складається з ризикованих інструментів, таких як вкладення в венчурний капітал, інструменти ринку нерухомості, хедж-фонди, вкладення на товарних ринках та традиційних активів – акцій, облігацій. Інструменти з фіксованою доходністю вже не мають ключового значення, вони становлять близько третини усіх вкладень фонду.

Висновки. Багаторічний досвід використання ендамента доводить, що зміцнюється фінансове становище освітніх установ та посилюється їх конкурентна перевага. Ендамент успішно функціонує у США, Канаді, Великобританії, Японії та Росії. Російський аналог ендамента – це цільовий капітал, який працює як спеціалізований інвестиційний фонд. Доходи, які одержуються в результаті управління капіталом, йдуть на реалізацію благодійних програм.

Досвід цих країн в галузі управління ендамент-фондами для України становить практичний інтерес. Особливу увагу у цьому питанні треба приділити Російській Федерації, яка адаптувала механізм ендамента до російського законодавства та впровадила його в дію. Досвід університетів Росії у створенні та "управлінні" ендамент-фондами вимагає всебічного вивчення, порівняльного аналізу наявних переваг і недоліків. Створення та діяльність в Україні механізму ендамента можливе за наявності правової та фінансової бази. Він повинен працювати, якщо держава, вищі навчальні заклади та жертводавці матимуть належну мотивацію до дії.

Список використаних джерел:

1. Мартякова Е.В. Механизмы регулирования инновационных процессов социального сектора/ Вісник Донецького університету, сер.в:економіка і право.вип.1,2007г.
- 2.Арзамасцев А.А., Основы фандрайзинга. Арзамасцев А.А Бадылевич Л.В., Зусман Ю.А.: Учебное пособие. – Тамбов: ТГУ им. Г.Р. Державино,2003. – 120с.
3. Сайт сообщества профессионалов по привлечению ресурсов.[Електронний ресурс] режим доступу до сайту: www.fundraising.ru
4. Фунтикова Н.В. О регулировании доверительной собственности и договора доверительного управления имуществом. Журнал российского права № 12, декабрь 2002г.
- 5.Субанова О.С. Фонды целевых капиталов некоммерческих организаций: формирование, управление, использование: монография. –М.:КУРС, 2011. – 120 с.
- 6.Субанова О.С. Эндамент в Американских университетах: какой опыт можно использовать России? Проблемы и обсуждения №3 (04) июнь 2012г.
7. В.Б. Беневоленский. Целевые капиталы некоммерческого сектора в условиях кризиса: опыт США и уроки для российских НКО. XI Международная научная конференция по проблемам развития экономики и общества [Текст] : в 3 кн. / отв. ред. Е. Г. Ясин ; Высшая школа экономики. — М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2011. — 1500 экз. — ISBN 978-5-7598-0858-9 (в обл.).
8. Сайт щорічних звітів фондів - Highlights of foundation yearbook [Електронний ресурс] режим доступу до сайту: <http://foundationcenter.org>
9. Сайт національної асоціації освіти в коледжах і університетах - NACUBO – Commonfund of Endowments[Електронний ресурс]режим доступу до сайту: <http://www.nacubo.org>
10. Куц Світлана. Фандрайзинг ABC: Посібник для початківців. – Київ: Центр філантропії, 2008р.

Ключові слова: ендамент, траст, фандрайзинг, фонд, позабюджетне фінансування, довірча власність, соціальна організація, цільовий капітал.

Ключевые слова: эндамент, траст, фандрайзинг, фонд, внебюджетное финансирование, доверительная собственность, социальная организация, целевой капитал.

Key words: endowment, trust, fundraising, fund, not budgetary financing, charitable trust, social organization, the target capital.